

פרשת חקת - בלק שנת תשפ"ג

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הואיל משה וש"א"ס

הואיל משה

דלא ליזול זרעך בתרה [כדאמרינן בקידושין (דף ס"ח):
שפחה הוולד כמות דכתיב האשה וילדיה עובדת כוכבים
דכתיב כי יסיר את בנך בנך הבא מן הישראלית קרוי בנך ואין
בנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך אלא בנה] עיי"ש,
והיאך עבר יעקב על אזהרה זו, עכ"ד כ"ק אדמו"ר מצאנו-
קלוזענבורג שליט"א.

אך י"ל, דנשא את השפחות כדי לקיים מצוות פריה ורביה,
והעשה דפו"ר דוחה מה דכתיב להיות לך לאלקים ולזרעך
אחריך, דקאי דלא תנסב עובדת כוכבים ושפחה דלא ליזול
זרעך בתרה.

אך יש להעיר, דאיתא במסכת פסחים (דף מ"ט), ההולך (בארבעה
עשר) לשחוט את פסחו ולמול את בנו ולאכול סעודת אירוסין
בבית חמיו, ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו, אם יכול (שיש שהות
ביום) לחזור ולבער ולחזור למצותו, יחזור ויבער, ואם לאו,
מבטלו בלבו עיי"ש, וכתב המג"א באו"ח (סי' תמ"ד סק"א) וז"ל,
ומשמע דאם הוא מתחלת שעה שישית ולמעלה דאינו ברשותו
לבטל, יחזור מיד, וכן משמע ברמב"ם, משום דהאי עשה
והאי עשה, ועשה דתשבתו חמיר טפי שכל שעתא עובר עליו,
משא"כ במילה ואינך עכ"ל.

וכתב הצ"ח וז"ל, והאבן העוזר השיג עליו וכתב, דאפילו
לאחר זמן איסורו לא יחזור, וכתב הוכחה לזה, שהרי פסח
שיש בו כרת ודאי דאלימ מעשה דתשבתו, וא"כ הוא הדין
לאינך, וזה שנים רבות נשאלתי מחד לומדי למד שכחתי שמו,
דאדרבה עשה דפסח ודאי דאי אפשר לדחות עשה דתשבתו
אם כבר הוא אחר זמן איסורו דלא מצי לבטל, דאיך ישחוט
הפסח וכתביב לא תשחט על חמץ דם זבחי.

ובני הרב החר"ף מוהר"ר שמואל סג"ל השיב לי, דלמה לא
ידחה עשה דפסח ל"ת דלא תשחט, ואף דאיכא בחמץ עשה
דתשבתו ול"ת דלא תשחט, מ"מ עשה דתשבתו כתב
האבן העוזר שאינו עובר כיון שסוף יבערנו אח"כ בחול
המועד והמשהה כדי לבער אינו עובר, ואני אמרתי דלא שייך
כאן עשה דוחה ל"ת, כיון שעל דבר זה עצמו הזהירה התורה
שלא ישחט את הפסח אף שיש בו כרת על חמץ, ואף
דאיכא לאוקמי קרא דיש לו פנאי לבער קודם שחיטה, מ"מ
לדעתי לא שייך בדבר זה עצמו לומר עשה דוחה ל"ת,
שאין זה דומה לשאר מקומות דעשה דוחה ל"ת שלא נאמר
הל"ת על דבר זה עצמו רק שאירע דמזדמנים יחד העשה
והל"ת וכו' עיי"ש עכ"ד.

ויזכר ה' אל משה ואל אהרן לאמר: זאת חקת התורה
אשר צוה ה' לאמר: דבר אל בני ישראל ויקחו אליך
פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה
עליה על: ואיתא בשמות רבה (פרשה י"ט-ב), יהי לבי תמים
בחקיך למען לא אבוש, יהי לבי תמים בחקת פרה
אדומה למען לא אבוש, והוא תמוה.

והנבס"ד, עפימ"ש"כ רשיז"ל מיסודו של ר' משה הדרשן,
דהטעם דפרה אדומה הוא, משל לבן שפחה שטינף פלטינ
של מלך אמרו תבוא אמו ותקנח הצואה, כך תבא פרה
ותכפר על העגל עכ"ל, הרי דפרה אדומה בא לכפר על חטא
העגל.

והקשה בספר שליחות אליהו (ר"פ שמיני), לפי"מ דאיתא
בירושלמי שקלים (פ"ב ה"ג), כתיב זה יתנו כל העובר על
הפקודים, ר' יודא ור' נחמיה, חד אמר לפי שחטאו במחצית
היום (היינו בחטא העגל דכתיב כי בושש משה ודרשין בא שש) יתנו מחצית השקל
(דס"ל אמחצית קפיד קרא), וחד אמר לפי שחטאו בשש שעות ביום יתנו
מחצית השקל דעבד שיתא גרמסין (שם מטבע שהיתה בימי משה, דס"ל מטבע
שיהא בו מספר ששה קפיד קרא דהיינו מחצית השקל לכפר על מה שעברו בשש) עיי"ש, הרי
דמחצית השקל בא לכפר על מעשה העגל, ומעתה למה
צריכין הפרה אדומה לכפר על מעשה העגל.

אך לפי"מ דאיתא בירושלמי (שם), ר' פנחס בשם ר' לוי, לפי
שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף (דינין דהיינו ה' סלעים, סלע ד' דינרין)
ונטל לכל אחד ואחד מהם (מן האחים שהיו עשרה, שראובן ובנימין לא היו
במכירה, ויוסף ג"כ היה הגורם ע"י הקנאה שבתחלה), טבעה (הוא חצי סלע שהוא ב' דינרין)
לפיכך יהיה כל אחד ואחד נותן שקלו טבעה עיי"ש, ומעתה
שפיר צריכין הפרה אדומה לכפר על מעשה העגל.

ואיתא במדרש רבה פרשת וישב (פרשה פ"ד-ז), ויבא יוסף את
דבתם רעה, מה אמר, ר' יהודה אומר, מזלולים הם בבני
השפחות וקורין להם עבדים עיי"ש, ובירושלמי פאה (פ"א ה"א)
איתא מה אמר, ר' יהודה אומר, מזלולים הם בבני השפחות
ונוהגים בהם כעבדים עיי"ש.

ולכאורה יש לומר, דמחלוקת יוסף והשבטים תליא בזה,
דבהואיל משה (שנת תשע"ו אות נ"ה) הבאנו מכ"ק אדמו"ר מצאנו-
קלוזענבורג שליט"א (שנת תשס"ה), דלכאורה צ"ב היאך נשא
יעקב אהינו השפחות, הרי מבואר במסכת יבמות (דף ק:) דמה
שאמר הקב"ה לאברהם (בראשית פרשה י"ז) להיות לך לאלקים
ולזרעך אחריך, דאמר ליה לא תנסב עובדת כוכבים ושפחה

ולזרעך אחריו דלא תנסב עובדת כוכבים ושפחה, ומעתה ליכא קרא על הבחנה, ולא חטא דוד במעשה דבת שבע, ולכן לא אבוש במעשה בת שבע ודו"ק.

(ב) עוי"ל, דהבאנו מש"כ רשיז"ל מיסודו של ר' משה הדרשן, דהטעם דפרה אדומה הוא, משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך אמרו תבוא אמו ותקנח הצואה, כך תבא פרה ותכפר על העגל עכ"ל, הרי דפרה אדומה בא לכפר על חטא העגל.

ולכאורה יש להעיר, דאיתא בשמות רבה (פרשה מ"ג-ה), אמר ריב"ל בשם רשב"י, פתח של תשובה פתח לו הקב"ה אנכי ה' אלקיך בסיני למשה (פתחון פה הכין לו הקב"ה למשה שיהיה לו מה להשיב), בשעה שעשו ישראל העגל היה משה מפיס את האלקים ולא היה שומע לו וכו', אמר משה, רבון העולם, כך אמרת בסיני אנכי ה' אלקיך, אלקיכם לא נאמר, לא לי אמרת, שמא להם אמרת ואני בטלתי את הדיבור אתמהא לי, הוי ויחל משה וגו', וכן הוא לקמן (פרשה מ"ד-ט), אמר משה לפני הקב"ה, למה אתה כועס עליהם לא שעשו עבודת כוכבים לא צויתם, אמר לו הקב"ה, בדיבור שני לא אמרתי לא יהיה לך, אמר לפניו לא צוית אותם, לי צוית, שמא אמרת להם לא יהיה לכם לי צוית וכו' עיי"ש, ולפי"ז למה לך כפרה על מעשה העגל.

ואף דע"ז הוא משבע מצוות בני נח, וגם לפני קבלת התורה כבר הוזהרו עליה, מ"מ כיון דלא עשו אלא על ידי שיתוף, כדאיתא במסכת סנהדרין (דף ס"ג), אלמלא וי"ו שבהעלוך לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט, שאיוו אלהות הרבה, ובתוס' (סו) ד"ה אסור מבואר שב"נ לא הוזהרו על שיתוף שם שמים ודבר אחר, ועיין באו"ח (סי' קנ"ו) מש"כ הרמ"א, ובפתחי תשובה יור"ד (סי' קמ"ז סק"ב) כתב, שכן מבואר בדברי הדרכי משה והש"ך (סי' קנ"א סק"ז), ומעתה לפי דיני ב"נ לא היה בהם כל עון.

ובספר משען המים (פרשת בראשית) ד"ה ובאופן אחר כתב, דאיתא במסכת שבת (דף פ"ח), אמר ר' יהושע בן לוי, בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאה"ש לפני הקב"ה, רבש"ע מה לילוד אשה בינינו, אמר להם לקבל תורה בא, אמרו לפניו חמדה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו, ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים וכו', אמר לפניו, רבש"ע תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה, אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, אמר להן כלום למצרים ירדתם לפרעה השתעבדתם תורה למה תהא לכם וכו' עיי"ש, ולפי"ז כל זה נכון לדחות דבריהם רק אם אמירת אנכי ה' אלקיך וגו' נאמרה לכל עדת ישראל, אבל אי נימא דאמירת אנכי ה' אלקיך נאמרה רק למשה רבינו עצמו, א"כ כיון שמרע"ה לא היה בשעבוד מצרים, ממילא לא היה מקום לדחות את מלאכי השרת בהאי טענה למצרים ירדתם ולפרעה השתעבדתם.

ובתוספות רע"א (אות ש"ג) הביא דברי הצ"ח הנ"ל וכתב וז"ל, והנה ביסוד הזה דהיכא דל"ת בדבר זה עצמו לא שייך לומר דעשה דוחה ל"ת, מצאנו לקדוש אחד מדבר בהיפוך, ה"ה הגאון שאג"א בספר טורי אבן עמ"ס חגיגה (דף ד) ד"ה אצטריך קרא, שהקשה דנימא דעשה דראיית פנים ידחה לל"ת דלא יראו פני ריקם, דהא ממנ"פ אם הוא נקבה לא עבר בלאו דלא יראה, ואם הוא זכר מקיים העשה דראיית פנים ודחי ללאו דלא יראה עיי"ש, הרי אף דהלאו הוא באותו דבר עצמו, דהזהיר התורה דראיית פנים לא יקיים רק להביא עמו קרבן, מ"מ אמרינן דזהו רק באפשר להביא קרבן, דעבר אלאו אם אין מביא והוי כמו לאו דעלמא, ואם אי אפשר להביא קרבן דוחה העשה לל"ת וכו' עיי"ש.

ואיתא במסכת יבמות (דף ק), דהשי"ת אמר לאברהם להיות לך לאלקים ולזרעך אחריו, דאזהיר ליה רחמנא, לא תנסב עובדת כוכבים ושפחה דלא ליזיל זרעך בתרה עיי"ש, ולפי"ז י"ל דפליגי בזה, דיוסף ס"ל כשיטת הצ"ח הנ"ל, דהיכא דהל"ת נאמרה לגבי העשה לא אמרינן עשה דוחה ל"ת, א"כ ה"ה כאן י"ל דכיון דהקב"ה הוזהר לו להדיא שלא לקחת שפחה, ומעתה לא שייך לומר שנשא את השפחות מצד עשה דוחה ל"ת, ועכצ"ל ששחרר את השפחות, משא"כ השבטים ס"ל כשיטת הטו"א והגרע"א דאף היכי דהל"ת נאמרה במקום העשה שייך בזה עשה דוחה ל"ת, ולפי"ז י"ל דלא שחרר את השפחות ונשא אותה משום דאמרינן עשה דוחה ל"ת.

ובספר עיר דוד (אות ש"ג) כתב, שלא היה שום חטא ברוד בעסק בת שבע כי אם חטא הבחנה, שלא עשה הבחנה בין זרעו לאוריה החתי, והבחנה הוא דאורייתא כדאיתא במסכת יבמות (דף מ"א), היבמה לא תחלוץ ולא תתייבם עד שיש לה שלשה חדשים, וכן כל שאר הנשים לא יתארסו ולא ינשאו עד שיהו להן שלשה חדשים וכו', ולהלן (דף מ"ב) איתא הטעם משום דאמר קרא להיות לך לאלקים ולזרעך אחריו, להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני (דבא התורה להזהיר על הבחנה להמתין ג' חדשים להיות זרעו מיוחס אחרייו בן תשע לראשון או בן שבעה לאחריו) עיי"ש

אך י"ל דהקרא אתיא למה דאיתא במסכת יבמות (דף ק), מאי קא מזהר ליה רחמנא לאברהם אבינו, דלא תנסב עובדת כוכבים ושפחה דלא ליזיל זרעך בתרה עיי"ש, וכן איתא בילקוט (פרשת לך), ונקוט כלל זה בידך, דאי נימא דהפסוק ולזרעך אחריו אתא להזהיר לאברהם דלא תינסיב גויה ושפחה כי וולדה כמוה, כי אז אין חוששין לזרע האב שהרי וולדה כמוה, וא"כ דוד לא חטא במה שלא עשה הבחנה, אבל אי ס"ל חוששין לזרע האב, אז הפירוש ולזרעל אחריו דצריך לעשות הבחנה אז חטא דוד עכ"ד.

ומעתה מבואר דברי המדרש, יהי לבי תמים בחקת הפרה, דבא לכפר על מעשה העגל, וע"כ דמחצית השקל בא לכפר על חטא דמכירת יוסף, דהצדק הוא עם יוסף דיעקב שחרר את השפחות, דאי"ל דנשא את השפחות משום דאמרינן עשה דוחה ל"ת, כיון דהקב"ה אמר לאברהם להיות לך לאלקים

ומעתה לפי"ז אם היה צריך לדחות את מלאכי השרת מקבלת התורה משום שלא היו במצרים, א"כ לא שייך לומר שמרע"ה ימליץ על בני ישראל לומר לי צוית ולא להם, דהרי הוא עצמו דחה את המלאכים דהתורה לא שייך להם בשביל שלא היו במצרים, ולפי"ז עכצ"ל דאמירת אנכי ה' אלקיך וגו' נאמרה לבני ישראל שיצאו ממצרים, ומעתה צריכין כפרה על מעשה העגל, אבל אי נימא דטענת המלאכים מופרכת בלאו הכי, ולא היה להם מקום לתבוע התורה, אז שפיר י"ל דאנכי ה' אלקיך נאמרה רק למשה ולא לכלל ישראל, ושפיר יש להם אמתלא על מעשה העגל.

ובספר פני יצחק (דף מ"ט.) כתב, כתיב ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו, ובהאי תיבת כל באנו למחלוקת אי ס"ל כל כוליה משמע או כל דהוא משמע, דאי כוליה משמע אז י"ל דדוד חטא קצת, אבל אי ס"ל כל דהוא משמע, א"כ לא חטא דוד בבת שבע ובאוריה כלל, שהרי העיד עליו הכתוב לכל דרכיו משכיל, והיינו דאפילו חטא כל דהוא לא הוה בו עכ"ד.

ולפי"ז יבואר המדרש, יהי לבי תמים בחקך בחקת הפרה דבא לכפר על מעשה העגל, דאי"ל דלא נחשב זאת לחטא דהרי עשאו את העגל בשיתוף ומה שנאמר אנכי ולא יהיה לך למשה בלבד נאמר, דא"כ אמאי נדחו מלאכי השרת מלקבל התורה משום שלא היו במצרים, הלא גם משה לא היה בשעבוד מצרים, דאי"ל שלכן נדחו מלאכי השרת משום דצריכין לקיים כל התורה כולה כי תורת ה' תמימה וכיון שהם אינן שייכים בכמה וכמה מצוות אינם יכולין לקבל את התורה, דהלא ס"ל כל כל דהוא משמע, ומעתה דס"ל כל כל דהוא משמע, לפי"ז לא חטא דוד כלל, ולכן אמר למען לא אבוש ודו"ק.

ג) עוי"ל, עפ"מ ש"כ בשו"ת דברי יציב חחו"מ מקדש וקדשיו (סי' ק"ט) ליישב המדרש מה ראה קרח לחלוק על משה רבינו פרה אדומה ראה, דבמסכת סוטה (דף מ"ד.) איתא, אמר רב יהודה אמר רב, הניח עליה (על פרה) עורה של שקין (אגודה של שקין) פסלה (דכתיב אשר לא עלה עליה בעלייה לחוד ואפילו שלא משכה), ובעגלה עד שתמשוך (שתלטל המשא מעט דבעגלה כתיב אשר לא משכה), ופריך התם מברייתא דילפינן שאר עבודות בפרה מעגלה ערופה, וא"כ ילפינן נמי מעגלה עד שימשוך, ומשני תנאי הוא, דאיכא תנא דיליף מגופה דפרה עיי"ש.

וכתב בספר קרן אורה (סוד"ה תנאי היא), דלענין משיכה כיון דאשכחן דיש חילוק בזה בין פרה לעגלה, דבעגלה בעי שתמשוך ובפרה לא בעינן משיכה, ה"ה בשאר עבודות הוי כל חד כדנינה עיי"ש, ויש להמתיק, לפימ"ש"כ בבעל הטורים עה"פ אשר לא עלה עליה על וז"ל, על כתיב חסר לומר שאפילו לא משכה בעול אלא עלה עליה לבד פסולה עכ"ל, וי"ל בכוונתו, דאף דילפינן גז"ש עול עול והתם בעי עד שתמשוך, גלי הכא קרא במה שכתב על חסר שכל עבודות שפוסל בפרה (דילפינן להו מהאי קרא שהם בכלל עול) פוסל אפילו לא משכה.

ובספר יציב פתגם (פרשת שמות) כתב לבאר מה דאיתא במסכת שבת (שם), דמשה רבינו השיב על תביעת מלאכי השרת ואמר רבש"ע תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה וכו' לא יהיה לך אלהים אחרים, בין עמים אתם שרויין שעובדין עבודת גלולים, שוב מה כתיב בה זכור את יום השבת לקדשו, כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות, שוב מה כתיב בה, לא תשא, משא ומתן יש ביניכם, שוב מה כתיב בה, כבד את אביך ואת אמך, אב ואם יש לכם, שוב מה כתיב בה לא תרצה לא תנאף לא תגנוב, קנאה יש ביניכם יצה"ר יש ביניכם וכו' עיי"ש.

ולכאורה צ"ב סברת מלאכי השרת, וכי לא ידעו שרוב מצוות התורה אי אפשר לקיימן רק בעולם הזה בבעלי גוף חומרי, והיאך עלה על דעתם לקבל התורה, אך י"ל דסברו דאעפ"י שאי אפשר להם לקיים המצוות הקשורות בעניני הגוף והגשם, מ"מ יכולים לקבל המצוות וחלקי התורה דשייך קיומם גם בשמים ממעל, כגון מצות אהבת ה' ויראת ה' ותלמוד תורה וכדומה.

אך י"ל דזה תליא בפלוגתת ריו"ח ור"ל, דאיתא במסכת סנהדרין (דף ק"א.) עה"פ (ישעיה ה-ל"ד) לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק, אמר ריש לקיש למי שמשירי אפילו חק אחד (מלשמו נידון בניהם), אמר ר' יוחנן לא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי (אין הקב"ה רוצה שיהא דן את ישראל כל כך לכף חובה), אלא אפילו לא למד אלא חק אחד עיי"ש, וי"ל דמלאכי השרת ס"ל כו' יוחנן דבחק אחד סגי להנצל ממדת הדין, ומינה דכל מצוה ומצוה חשיב בפני עצמה, ולכן רצו לקבל אותן המצוות דשייכו בהו, ומשה רבינו השיבם כדעת ר"ל דצריכין לקיים כל התורה כולה כי תורת ה' תמימה וכיון שהם אינן שייכים בכמה וכמה מצוות אינם יכולין לקבל את התורה עיי"ש.

ובספר פני יצחק (ת"ו דרוש ג' לשבת זכור דף נ ע"ג) כתב, דריו"ח ור"ל פליגי בפירושו הכתוב בפרשת תבוא (פרשה כ"ח-ט"ו), והיה אם לא תשמע בקול ה' אלקיך לשמר לעשות את כל מצותיו וחקותיו וגו', אם כל היינו כולו ולא מקצתו או דכל היינו אפילו כל דהוא במשמע, והוא פלוגתא דתנאי במסכת סנהדרין (דף ע"ח.), תנו רבנן, הכהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות ומת, בין בבת אחת בין בזה אחר זה כולן פטורין, ר' יהודה בן בתירא אומר, בזא"ז האחרון חייב מפני שקירב את מיתתו, אמר ריו"ח

ס"ל יש אם למסורת א"כ שפיר דרשינן דרמו הכתוב במסורה אהלה לומר דלא חטא ראובן אלא שתבע עלבון אמו ובלבל המקום, משא"כ אי ס"ל יש אם למקרא ליכא להוכיח שלא חטא ראובן, דהרי מפשטיה דקרא משמע שחטא עיי"ש.

ואיתא במסכת ע"ז (דף ד'), א"ר יוחנן משום רשב"י, לא דוד ראוי לאותו מעשה (דבת שבע), ולא ישראל ראוי לאותו מעשה, לא דוד ראוי לאותו מעשה דכתיב ולבי חלל בקרבי (יצר הרע חלל בקרבי ואין לו כח לשלוט בקרבי), ולא ישראל ראוי לאותו מעשה דכתיב מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים, אלא למה עשו, לומר לך (גזירת מלך היתה ליתן פתחון פה לשבים) שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל יחיד, ואם חטאו ציבור אומרים להו לכו אצל ציבור, וצריכא, דאי אשמעינן יחיד משום דלא מפרסם חטאיה, אבל ציבור דמפרסם חטאיהו (ואיכא חילול) אימא לא (ליתקבל), ואי אשמעינן ציבור משום דנפיש זכותיהו, אבל יחיד דלא אלימא זכותיה אימא לא צריכא עיי"ש.

ובספר מאיר עיני חכמים מהדו"ק (דרוש ד' אות א') הביא מה שהקשו המפ', על הא דאמרינן דלכך אירע כן לדוד המלך כדי להורות שגם אם יחיד חטא לא יתייבש לומר שאבדה תקוותו, אלא יתאזר לשוב להקב"ה והקב"ה יקבל תשובתו, לכאורה קשה ע"ז, דכבר ידענו מאז ומקדם דתשובת יחיד מהני מראובן שחזר בתשובה על מעשה בלהה, כדאיתא בכראשית רבה (פרשה פ"ד-י"ט), וישב ראובן אל הבור, והיכן היה, רבי אליעזר אומר, בשקו ובתעניתו (על שבלבל יצועי אביו), כשנפנה הלך והציץ לאותו בור, הה"ד וישב ראובן אל הבור, אמר לו הקב"ה, מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחילה, חייך שכן בנך עומד ופותח בתשובה תחילה, ואיזה זה הושע, שנאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך עיי"ש, וא"כ כיון דכבר למדנו דמועיל תשובה ליחיד ממעשה ראובן, היאך אמרינן שלא חטא דוד אלא להורות תשובה ליחיד עיי"ש.

ולפי"ז יבואר המדרש, יהי לבי תמים בחקיך בחקת הפרה, דדרשינן שם המסורת אשר לא עלה עליה על חסר כתיב (כפי הנראה בכתב במסורת ולא כפי הנשמע במקרא), ולפי"ז לא חטא ראובן, ומעתה לא מוכח דמהני תשובה ליחיד, ושפיר י"ל דלא חטא דוד, כיון דהוצרך לגלגל החטא על ידו כדי להורות דמהני תשובה ליחיד, ולכן אמר למען לא אבוש ודו"ק.

ד) עוי"ל, דאיתא במסכת חולין (דף י"א), מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא (ברובא דליתיה קמן), רבה בר רב שילא אמר, אתיא מפרה אדומה דאמר רחמנא ושחט ושרף, מה שחיתתה כשהיא שלימה, אף שריפתה כשהיא שלימה (שלא ינתחנה), וליחוש דילמא טרפה היא, אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא וכו' עיי"ש.

ובשו"ת דובב מישרים (ח"ב סי' ל"ח) הביא קושיא בשם הגאון אבד"ק שברשיני צ"ל, דלפי"ז היאך יכולין להזות מאפר פרה, דהלא מבואר במסכת פסחים (דף כ"ב) דלר"ש גיד הנשה אסור

ובזה יש ליישב הא דבש"ס (סו) מעיקרא קאמר שאני פרה דילפינן עול עול מעגלה וכו', והקשה בקרן אורה, דהא אדרב יהודה אמר רב קאי, שמחלק בין עגלה לפרה דלא בעי עד שתמשוך, וע"כ דסבר כתנא דיליף מגופה דפרה ולא מעול עול וכדמסיק עכ"ק, ולהנ"ל י"ל, דשפיר סבר מגז"ש ויליף מעל חסר כתיב, ומשום דסבר יש אם למסורת, וסוגיא דלהלן רצה ליישב גם למ"ד יש אם למקרא, דלדידיה לא דרשינן הכתיב חסר אלא משום דיליף מגופה של פרה.

והנה קרח בא בטענה כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' שכולם ראויים להשראת השכינה, ולזה נמי לקח טלית שכולה תכלת שהתכלת דומה לכסא הכבוד כמבואר במסכת מנחות (דף מ"ג), ורמז בכך שהכלל כולו יכול לזכות לראיית פני השכינה, וכמו שאמרו (סו) כל הזריו במצוה זו זוכה ומקבל פני השכינה כתיב הכא וראיתם וכו', וראיה לכך ממה שנאמר יראה כל זבורך את פני האדון ה', ודרשינן מקרא ומסורת יראה יראה כדרך שבא לראות כמבואר במסכת סנהדרין (דף ד'), וז"ש פרשת פרה אדומה ראה דייקא, היינו דדרשינן שם המסורת אשר לא עלה עליה על חסר כתיב (כפי הנראה בכתב במסורת ולא כפי הנשמע במקרא), וה"ל דרשינן המסורת יראה כל זכורך שרואים פני השכינה, ומזה טעה לחלוק על משה באמרו כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה', עכ"ד בשו"ת דברי יציב.

ואיתא במסכת שבת (דף נ"ה), אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן, כל האומר ראובן חטא (במעשה בלהה) אינו אלא טועה, שנאמר (בהאי קרא) ויהיו בני יעקב שנים עשר, מלמד שכולן שקולין כאחת, אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פילגש אביו, מלמד שבלבל מצעו של אביו ומעלה עליו הכתוב כאלו שכב עמה, תניא, ר"ש בן אלעזר אומר מוצל אותו צדיק מאותו עון ולא בא מעשה זה לידו וכו', אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פילגש אביו, עלבון אמו תבע, אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, עמד ובלבל את מצעה וכו' עיי"ש.

וכתב האלשיך הקדוש, דרמו הכתוב שלא חטא ראובן אלא בלבד יצועי אביו בלבד, דאמר הכתוב ותמת רחל וגו' ויסע ישראל ויט אהלה מהלאה למגדל עדר, ובמסורה הכתיב אהלה והקרי אהלו, כלומר דרמו שהסיע יעקב את עצמו ממקומו העיקרי שהיה עד עתה באהל רחל ויט אהלה של רחל מהלאה למגדל עדר דהיינו לא באהל של לאה שהיא מכונה מגדל עדר צאן ישראל דרוב עדר של ישראל ממנה, אלא שנטע אהלו להלאה ממנה אצל אהלה של בלהה, ובגין כך ויהי בשכונן ישראל בארץ ההוא שעשה מקום שכנו בארץ ההוא אצל בלהה, או אז וילך ראובן וישכב את בלהה וגו', היינו שתבע עלבון אמו ובלבל אותו המקום שהיתה שכינה שוכנת שם, הרי שהכתוב עצמו רמז דראובן תבע עלבון אמו ורק מעלה עליו הכתוב כאלו חטא עיי"ש.

ולפי"ז כתב בספר בגדי אהרן (פרשת יתרו) דנמצא לפי"ז דחטא ראובן תליא אם אזלינן בתר המסורת או בתר המקרא, דאי

בהנאה עיי"ש, וכיון דצריך לשורפו כשהיא שלימה, לא היו יכולין ליקח הגיד הנשה, וכיון ששרפוהו יחד עם הגיד הנשה שאסור בהנאה, והוי מן הנקברין שאפרן אסור, ואיך יכולין להזות מאפר הפרה כיון דנתערב בו אפר גיד הנשה בשעת השריפה, ונאסר כל האפר בהנאה, ואיך יכולין ליהנות ממנו ולהזות מאפרו, ואין לומר דהאפר של גיד הנשה בטל ברוב האפר של הפרה, דהא ר"ש ס"ל דמין במינו לא בטל, עיין בר"ש מס' טבול יום (פ"ב מ"ג), וכיון דהאפר נתערב ולא בטל, איך יכולין ליהנות ממנו ולהזות, הרי אסור בהנאה.

וביותר קשה, לפי"מ דמוקי הירושלמי במסכת פסחים (פ"ב ה"א) הך דשולח אדם ירך לנכרי, דזהו דוקא בגיה"ע של נבלה, אבל בגיד הנשה של כשירה לכו"ע אסור בהנאה עיי"ש, א"כ גם לדידן קשיא כיצד משכחת לה הזאת אפר פרה והרי אסורה בהנאה, דאין לומר דנתבטל ברוב, דהא בקדשים לא מהני ביטול, כמש"כ באתון דאורייתא (כלל ג), לפימש"כ הש"ך יור"ד (ס"ק ט"ק י"ב) דבלא נודע התערובות לא שייך ביטול, ומקורו מהירושלמי ערלה (פ"ב ה"א) ושם איתא דבעינן דווקא ידיעת בעלים, א"כ בהקדש דהגבוה הם בעליו והגבוה יודע איזה הוא ההקדש ואיזו הוא החולין, א"כ שפיר ראוי לומר שלא יהיה ביטול להקדש עיי"ש, ולפי"ז קשה כיצד אפשר להזות מאפר הפרה הרי נהנה מאיסור הנאה. אמנם י"ל דלא קשה כלל, לפי"מ דאמרינן במסכת ר"ה (דף כ"ח), הנודר הנאה ממעין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים (שאין כאן אלא הנאת קיום המצוה ומצות לא ניתנו ליהנות) אבל לא בימות החמה (דאיכא הנאת הגוף) עיי"ש, לפי"ז י"ל דשפיר אפשר להזות מאפרו של גיד הנשה אעפ"י שאסור בהנאה כיון דאמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו עכ"ד הדובב מישרים.

והנה הריטב"א במסכת ר"ה (דף כ"ח) ובמסכת סוכה (דף ל"א) ובר"ן שם במשנה הקשו, על הא דאמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו, דהרי איכא שכר מצוה, וא"כ נמצא דנהנה מן המצוה, ואיך אמרינן שקיום המצוה לא נחשב להנאה, ות"י דהנאה אינה אסורה רק כשנהנה מגוף דבר האיסור, משא"כ אם כשהנאה אינה מן האיסור עצמו, רק האיסור גורם לטובה שיבוא ע"י קיום המצוה, הנאה זאת אינה אסורה עיי"ש, ובשו"ת בית יצחק אור"ח (ס"י נ"ז אות ה') ובדברי יואל סוגיות (ע"י צ"ח) כתבו הטעם דשכר מצוה חשיב רק כגורם של המצוה, הוא משום דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא עיי"ש.

ואיתא במסכת קידושין (דף ל"ט), ר' יעקב אומר, אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה (באותו מתן שכר להודיעך שאין מתן שכר אלא לעולם הבא), בכיבוד אב ואם כתיב למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך, בשילוח הקן כתיב למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלת את האם ונטל את הבנים, ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה והיכן אריכות ימיו של זה, אלא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב, ולמען יאריכון ימך לעולם שכולו ארוך, ורבנן ס"ל (דף מ.) למען ייטב לך בעוה"ז, ולמען יאריכון ימך לעוה"ב עיי"ש.

ובס' המדרש והמעשה (פרשת יתרו) בעמק הלכה (אות ב') כתב, דר' יעקב ורבנן פליגי אי דברה תורה כלשון בני אדם או לא, דרבנן ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ ליכא לפרש שניהם על עוה"ב, דתרי קראי על עוה"ב למה לי, וע"כ דלמען ייטב לך בעוה"ז ולמען יאריכון ימך לעוה"ב, וא"כ ע"כ דיש שכר מצוה בהאי עלמא, ור' יעקב ס"ל דדברה תורה כלשון בני אדם, וא"כ י"ל דשניהם קאי על עוה"ב, ושכר מצוה בהאי עלמא ליכא עכ"ד עיי"ש.

ובספר מאיר עיני חכמים מהדו"ק (הרוש ד' אות ט') כתב, דלכאורה שמעינן מן התורה דתשובה מועיל ליחיד, דאיתא במסכת סנהדרין (דף צ'), הכרת תכרת (בע"ז כתיב), הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא דברי ר' עקיבא, אמר לו ר' ישמעאל והלא כבר נאמר (בע"ז) את ה' הוא מגדף ונכרתה (רס"ל מגדף היינו ע"ז), וכי שלשה עולמים יש (ור"ע ס"ל דמגדף היינו מברך השם), אלא ונכרתה בעולם הזה הכרת לעולם הבא, הכרת תכרת דברה תורה כלשון בני אדם, בין ר' ישמעאל בין ר' עקיבא עונה בה מאי עבדי ביה, לכרתניא, יכול אפילו עשה תשובה, ת"ל עונה בה לא אמרתי אלא בזמן שעונה בה (שלא שב קודם מיתה הוי ברכת אבל שב לא), ור' אליעזר בר' יוסי ס"ל (סו) ג"כ דברה תורה כלשון בני אדם, רק דלא דרש ונכרתה, ודרש הכי, הכרת תכרת בעוה"ז, עונה בה לעוה"ב עיי"ש, היוצא לנו מזה, דאי ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, אז בע"כ אמרינן הכרת לעוה"ז תכרת לעוה"ב, ועונה בה דרשינן דתשובה מועיל ליחיד, ומאן דס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, אז דרשינן הכרת תכרת בעוה"ז, עונה בה לעוה"ב, ולפי"ז ליכא קרא דמועיל תשובה ליחיד עכ"ד.

ובזה יבואר המדרש, יהי לבי תמים בחקך בחוקת הפרה, דכתיב בה ושחט ושרף ודרשינן מה שחיטתה כשהיא שלימה אף שריפתה כשהיא שלימה, וקשה א"כ היאך אפשר להזות מאפר פרה כיון דגיד הנשה מעורב בתוכו, וגיד הנשה אסור בהנאה, וע"כ דס"ל מצות לאו ליהנות ניתנו, ושכר מצוה בהאי עלמא ליכא, וס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, ולפי"ז ליכא קרא דמועיל תשובה ליחיד, ומעתה י"ל דלא חטא דוד רק כדי להורות תשובה ליחיד, ולכן אמר למען לא אבוש ודו"ק.

ה) עו"ל, דבחנוכת התורה (פרשת יתרו) כתב להעיר בהא דאמרינן שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, הרי איתא במדרש רבה פרשת משפטים (פרשה ל"ט), מגיד דבריו ליעקב אלו הדברות, חוקיו ומשפטיו לישראל אלו המשפטים, לפי שאין מדותיו של הקב"ה כמדת ב"ו, מדת ב"ו מורה לאחרים לעשות והוא אינו עושה כלום, והקב"ה אינו כן אלא מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות ולשמור (ולכן נקראו חוקיו ומשפטיו שכביכול הוא עצמו משמור) וכו' עיי"ש, וכן איתא בירושלמי ראש השנה (פ"א ה"ג), בנוהג שבעולם מלך בשר ודם גוזר גזירה, רצה מקיימה (הוא עצמו שאין גזירותיו אלא על אחרים), רצו אחרים מקיימים אותה (אלו הגזירות אין מקיימן אותה אלא אחרים מקיימן אותה), אבל הקב"ה אינו כן, אלא גוזר גזירה ומקיימה תחילה, מאי טעמא, ושמרו את משמרתני אני ה', אני הוא ששימרתני מצותיה של תורה תחילה וכו' עיי"ש, הרי דהקב"ה מקיים מצות התורה, וא"כ כיון דהתורה הזהירה לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר וביומו תתן שכרו, היאך הקב"ה משהה שכר המצוות לעוה"ב, הא אית ביה משום בל תלין.

צורך לדוד להורות תשובה, אך כיון דלמעלה קורין הא"ב דרך תשר"ק לא מוכח דתשובה מהני, ושפיר י"ל דדוד לא חטא אלא כדי להורות תשובה, וזהו שאמר דוד לולי "תורתך" תורתך דייקא כמו שלומדים למעלה דרך תשר"ק, או אבדתי בעניי דלא היה לו תירוץ על מעשה דבת שבע עיי"ש.

ובזה יבואר המדרש, יהי לבי תמים בחקך בחוקת הפרה, דכתיב בה ושחט ושרף, ודרשינן מה שחיתתה כשהיא שלימה, אף שריפתה כשהיא שלימה, ולכאורה קשה היאך אפשר להזות באפר הפרה כיון ששרפוהו יחד עם הגיד הנשה שאסור בהנאה, והוי מן הנקברין שאפרן אסור, וע"כ משום דמצות לאו ליהנות ניתנו, וס"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ומעתה ס"ל מעשה גדול מתלמוד, ובסדר תשר"ק ניתנה תורה, ומעתה ליכא הוכחה דתשובה מהני ליחיד, וא"כ לא נחשב לדוד חטא, ולכן אמר למען לא אבוש ודו"ק.

ו) עוי"ל, דהבאנו מש"כ רשיז"ל מיסודו של ר' משה הדרשן, דהטעם דפרה אדומה הוא, משל לבן שפחה שטינף פלטיין של מלך אמרו תבוא אמו ותקנה הצואה, כך תבא פרה ותכפר על העגל עכ"ל, הרי דפרה אדומה בא לכפר על חטא העגל.

ולכאורה לא היה מקום לעורר עליהם על מעשה העגל, דהיה להם אמתלא על חטאתם, לפי"מ דאיתא במסכת ע"ז (דף ד:), לא חטאו ישראל אלא כדי להורות תשובה (גבורים ושליטים ביצרים היו ולא היה ראוי להתגבר יצרים עליהם, אלא גזירת מלך היתה לשלוט בהם כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שאם יאמרו החוטא לא אשוב שלא יקבלני אומרים לו צא ולמד ממעשה העגל שכתבו ונתקבלו בתשובה) עיי"ש, ולפי"ז אין שום חטא בעשיית העגל.

אך כבר דנו המפ' אם תשובה מועיל לע"ז, דאי ס"ל דתשובה מהני אף לע"ז שפיר י"ל דלכן חטאו בע"ז כדי שנדע דתשובה מהני, משא"כ אי ס"ל דעל חטא דע"ז לא מהני תשובה, אין להם אמתלא לומר דלכן חטאו כדי להורות תשובה, דהא על חטא דע"ז לא מהני תשובה.

ובספר פרדס יוסף (פרשת שמיני) עה"פ בני אהרן הנותרים, הביא מה ששמע מפ"ק של הגה"ק מאוסטראווצא זצ"ל, בטעם הדבר דלא מהני תשובה על חטא דעבודה זרה, עפמ"ש"כ קמאי דהא דמהני תשובה הוא מטעם עשה דוחה ל"ת, וכדאיתא במסכת יומא (דף פ"ו:) גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה, וכיון דקיי"ל אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש לכן גבי חטא דעבודה זרה שכביכול הרים יד כלפי מעלה בקדוש ונורא שמו יתברך, הו"ל כל"ת שבמקדש, ושוב אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ולכן לא מהני תשובה על חטא דעבודה זרה, ועד"ז ביאר מאמר הכתוב בתהלים (ק"א-ה) סמוכים לעד לעולם וגו' פדות שלח לעמו וגו' קדוש ונורא שמו, היינו סמוכים לעד לעולם מה שאנו דורשין סמוכין דכלאים בציצית דאמרינן עשה דוחה ל"ת עיין במסכת יבמות (דף ט:) ולכן פדות שלח לעמו היינו שמועיל תשובה, אבל קדוש ונורא שמו היינו אם פגם בשם השם וחטא בע"ז לא מהני תשובה דהו"ל בחינת קדוש דהוא כל"ת שבמקדש עיי"ש.

ובספר תולעת השני (דף קס"ד.) כתב לתרץ, דלאו דבל תלין לא שייך לגבי קיום המצות, מפני שאין אדם בעולם שיוכל לגמור כל מלאכת ה', כמש"כ בקרית ספר מהמבי"ט (הקדמה פ"ו), שהאריך לחקור בענין חיוב התרי"ג מצות שנראה שאפשר לאיש אחד לקיים כל מצות עשה ול"ת, וזה אינו, כי אם נחפש המצוות אחת לאחת למצוא חשבון, נמצא כמה מצות שאינם על כל איש ואיש אלא על הציבור, וכמה מצות שהם חובה אם יעשה פעולה פלוני או ימצאהו דבר פלוני וכו', ולעולם א"א שיקיים כל רמ"ח מצות עשה, ואפילו הוא מלך או כהן שנתוספו בהן הרבה מצות וכו' עיי"ש, ודין שלנו לגבי קודשא בריך הוא הלא הוא כמי שקיבל מלאכה בקבלנות שאין לו שכר אלא כשגמר כל מלאכתו, דהרי שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, ולכן כשנגמור לקיים כל התורה אז מגיע לנו שכר, וכיון שזה אי אפשר ממילא דליכא שום תביעה לקבלת שכר עיי"ש.

אך בספר מתת י"ה (פרשת בהעלותך) כתב ליישב קושית המפ' דאין אפשר לאדם אחד לקיים כל התרי"ג מצות, די"ל דכמו שאמרו חז"ל במסכת מנחות (דף ק"י.) כל העוסק בתורה עולה כאלו הקריב עולה עיי"ש, א"כ כמו כן יש לומר דע"י עסק לימוד התורה יוכל לקיים כל התרי"ג מצוות, אך כתב דזה תלוי אי מעשה גדול מתלמוד או תלמוד גדול ממעשה, דאי ס"ל תלמוד גדול ממעשה שפיר יכול לקיים כל התרי"ג מצוות ע"י לימוד, משא"כ אי ס"ל מעשה גדול מתלמוד אז צריך לקיים המצוות בפועל ממש עיי"ש.

היוצא לנו מזה, דאי ס"ל תלמוד גדול ממעשה, ואז יש לקיים כל התרי"ג מצוות ע"י לימוד, אז י"ל שכר מצוה בהאי עלמא איכא, אך אי ס"ל מעשה גדול מתלמוד, ולפי"ז צריכין לקיים המצוות בפועל, אז שפיר י"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא.

ואיתא במסכת שבת (דף ק"ד.) אמרי ליה רבנן לר' יהושע בן לוי, אתו דרדקי האידינא לבי מדרשא ואמרו מילי דאפילו בימי יהושע בן נון לא איתמר כוותיהו, אל"ף ב"ת אלף בינה (למוד תורה), גימ"ל דל"ת גמול דלים וכו' עיי"ש, ובספר בני שמואל (דף ב:) כתב, דאי בסדר אבג"ד ניתנה תורה, א"כ כתיב קודם לימוד ואח"כ המעשה צדקה, ולפי"ז ס"ל תלמוד גדול ממעשה, משא"כ אי נימא דבסדר תשר"ק ניתנה, א"כ כתיב קודם מעשה צדקה ואח"כ לימוד, וממילא ס"ל מעשה גדול מתלמוד עיי"ש.

ובספר זרע יעקב על תהלים (מזמור ק"ט-צ"ב) כתב לפרש מה שאמר דוד לולי תורתך שעשועי או אבדתי בעניי, דאיתא במסכת ע"ז (דף ט:) לא היה דוד ראוי לאותו מעשה אלא כדי להורות תשובה עיי"ש, ואיתא במסכת שבת (דף ק"ד.) אתי האי דרדקי לבית המדרש ושאלו אותו, קו"ף קדוש, רי"ש רשע, מאי טעמא מהדר אפיה דקו"ף מרי"ש, אמר הקב"ה אין אני יכול להסתכל בפני הרשע, ומאי טעמא מהדריה תגיה דקו"ף לגבי רי"ש, אמר הקב"ה אם חוזר בו אני קושר לו כתר כמותי עיי"ש, וכתב בספר פתח האהל (דף ב:) דאי הולכין בסדר אבג"ד נמצא דתגא דקו"ף לגבי הרי"ש דרשע חוזר בתשובה עיי"ש, א"כ לא היה

והפמ"ג בפתחה להל' שחיטה (שורש השני) כתב לבאר שיטת הרמב"ם דס"ל דזבחת הוי עשה, דלדידיה לא קשה היאך חל איסור אבמה"ח על עשה דאינו זבוח, דהרמב"ם ס"ל דאיסור לאו חל על איסור עשה, וכמבואר כן בדבריו בהל' תרומות (פ"ז-ה"א) עיי"ש.

ובספר שערי ציון (שער ה' אות ג') כתב, דזה אם איסור לאו חל על איסור עשה, תליא בדין ספיקא דאורייתא אם מה"ת אזלינן לקולא או לחומרא, דהפמ"ג באו"ח בא"א (סי' י"ז סק"ב), ובמשבצות זהב (סי' ש"ה סק"ה), ובמשבצות זהב (סי' שד"מ סק"א), ובא"א (סי' תל"ג סק"י) ובתיבת גמא (פ' וירא) כתב, דאף לשיטת הרשב"א דספד"א מה"ת לחומרא, זה רק באיסור לאו, אבל בעשה אף להרשב"א אמרינן דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא עיי"ש, ולפי"ז הוה הל"ת מוסיף על איסור עשה, דמחמת העשה אזלינן לקולא, ועיי"ה הלאו איתוסף איסור גם בספיקא.

אך כ"ז אי ס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא, אבל אי ס"ל דגם בלאו ספיקא לקולא א"כ אין באיסור לאו שום תוספת איסור, ולכן לא אמרינן איסור לאו חל על איסור עשה (וכתב שם דמש"כ הפמ"ג דהרמב"ם ס"ל איסור לאו חל על איסור עשה אינו מוכרח) עיי"ש.

ואיתא במסכת שבת (דף ג"ו), אמר רב, רבי דאתי מדוד מהפך ודריש בזכותיה דדוד, כתיב (שמואל ב' י"ב) ואת אשתו לקחת לך לאשה, לקוחין יש לך בה (קדושין תופסת בה שאינה אשת איש), דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו (על תנאי שאם ימות תהא מגורשת מעכשיו), שנאמר (שמואל א' י"ז) ואת עשרת חריצי חלב האלה תביא לשר האלף, ואת אחיך תפקוד לשלום ואת ערובתם תקח, מאי ערובתם, תני רב יוסף דברים המעורבין בינו לבינה, (היינו קידושין תקח תבטל עיי"ג גט שתביא להם מן המלחמה) עיי"ש.

והקשו המפ' מהא דאיתא במסכת גיטין (דף ז'), בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא א"כ מצא בה דבר ערוה, שנאמר כי מצא בה ערות דבר, ובית הלל אומרים אפילו הקדיחה תבשילו, שנאמר כי מצא בה ערות דבר (ולא כתוב דבר ערוה, ש"מ דהכי קאמר או ערוה או שאר דבר סרחון) עיי"ש, ולפי"ז הקשו המפ' דא"כ לא מהני הגט שנתן אוריה כלל, כיון דהתם לא היה שום ערות דבר, ואיך נשאה דוד לאשה עכ"ק.

ובתוס' (ד"ה מה) הביאו קושית הירושלמי דלביית שמאי למ"ל קרא לאיסור מחזיר גרושתו אחר שנישאת, תיפ"ל דכיון דגירשה ודאי מצא בה דבר ערוה ואסורה משום איסור סוטה, ומשני דקרא אתיא לעבור עליו בלאו, דמכח איסור סוטה ליכא אלא איסור עשה גרידא, משא"כ במחזיר גרושתו עיי"ש.

אך במסכת יבמות (דף י"א:) בתוס' ד"ה מאי מבואר, דאפילו במחזיר סוטתו ספק איכא לאו ולא עשה בלחוד, לפי"ז הדרא הקושיא דלמ"ל קרא לאיסור מחזיר גרושתו, כיון דבלא"ה אסורה משום איסור סוטה.

ומקור להא דאמרינן דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, איתא בזבחים (י"ז), ת"ר כל אשר יגע, יכול אפילו שלא בלע ת"ל בבשרה עד שיבלע בבשרה, יקדש להיות כמוהא כיצד אם פסולה היא תפסל ואם כשרה היא תאכל כחמור שבה [ופירש"י (פסחים דף מ"ה) בשר חולין או שלמים שזמן אכילתו מרובה מחטאת ונגע בחטאת יקדש להיות כמוה, שאם פסולה היתה החטאת כגון פיגול או פסול אחר, תיפסל אף זו שבלעה ממנה, ואם כשרה היא, החטאת מהניא לכולעת הימנה לאסור באכילה אלא כחמור שבה כחומר החטאת שנבלע בה לפנים מן הקלעים ולזכרי כהונה וליום ולילה אחד], ופריך ואמאי (תיפסל משום האי פורתא) ונתי עשה (דואכלו אותם דכשירה) ולידחי את ל"ת (דלא תאכל דפסולה), ומשני אמר רבא אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, רב אשי אמר יקדש הוי עשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה עיי"ש.

ואיתא במסכת מכות (דף כ"ג:), דרש ר' שמלאי, שש מאות ושלוש עשרה מצות נאמרו לו למשה, שלש מאות וששים וחמשה לאוין כמנין ימות החמה (שבכל יום מזהירים עליו שלא לעבור), ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם (דכל אבר ואבר אומר לו עשה מצוה), אמר רב המנונא מאי קרא, תורה צוה לנו משה מורשה, תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי (והיינו דכתיב תורה צוה לנו משה), אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום (הרי שית מאה ותלסיר) עיי"ש.

ובספר בית ישראל על תרי"ג מצות מצוה כ"א (דף ע"ד ע"ג מדפ"ס) הקשה, דלרב אשי דאמר דיקדש הוא עשה, א"כ יש יתר אחת על מנין תרי"ג, ולרבא דלא ס"ל יקדש הוא עשה, א"כ בציר ליה מתרי"ג מצוות, וכקושיית התוס' במסכת סוטה (דף ג') ד"ה ר' ישמעאל, גבי מחלוקת ר"ע ור"י אם לה יטמא, וקנא את אשתו, לעולם בהם תעבודו אם הנך ג' הוה רשות או חובה עכ"ק.

וכתב בס' בית ישראל מצוה כ"ב (דף פ:) לתרץ, די"ל דרבא ורב אשי נחלקו בפלוגתת הראשונים לגבי שחיטה אם הוא מצות עשה, דאיתא בשבועות (כ"ד), תניא, ר' שמעון אומר האוכל נבילה ביוהכ"פ פטור וכו', וכתבו התוס' (ד"ה האוכל), דמתוך פירש"י משמע דאיירי שנתנבלה ביוהכ"פ, והא דלא חל איסור יוהכ"פ על איסור נבילה, משום דאית ביה איסור עשה שאינו זבוח, דכתיב וזבחת ואכלת מה שאתה זבחת אהא אוכל, אבל מה שאי אתה זבחת לא, ואין איסור חל על איסור, והקשה הריצב"א ע"ז, דאי נימא דעל כל בהמה יש עליה איסור שאינו זבוח, א"כ למ"ד בהמה בחייה לאו לאיברים עומדת, היאך חל איסור אבמה"ח על איסור שאינו זבוח, דאפילו במעי האם קיים איסור זה, אלא ודאי וזבחת לא אתי לאסור דבלא"ה אסורה וקיימא מחיים באיסור אבמה"ח, ולאחר מיתה באיסור נבילה, אלא וזבחת בא להתיר את האסור ופירש לך דבשחיטה שריא ולא בנחירה, אלא כדקאי קאי, כמו תזבח ולא גיזה דלית ביה עשה אלא קאי באיסור לאו הראשון, והא דפוטר ר"ש מיירי בנתנבלה מערב יוהכ"פ עיי"ש.

ולפי"ז י"ל דרבא ס"ל דשחיטה הו"ל מצות עשה, וזוה נשלם מנין המצוות, ובהכרח דיקדש לא הוי עשה, ולכן הוצרך לתרץ דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ורב אשי ס"ל וזבחת לא הוי עשה, ואינו בכלל תרי"ג מצוות, ולכן אמר יקדש עשה הוא כדי שלא יהא חסר אחת ממנין תרי"ג מצוות עכ"ד.

אך כבר דנו המפ' אם תשובה מועיל לע"ז, דאי ס"ל דתשובה מהני אף לע"ז שפיר י"ל דלכן חטאו בע"ז כדי שנדע דתשובה מהני, משא"כ אי ס"ל דעל חטא דע"ז לא מהני תשובה, אין להם אמתלא לומר דלכן חטאו כדי להורות תשובה, דהא על חטא דע"ז לא מהני תשובה.

ובספר פרדס יוסף (פרשת שמני) עה"פ בני אהרן הנותרים, הביא מה שמע מפ"ק של הגה"ק מאוסטרווצע זצ"ל, בטעם הדבר דלא מהני תשובה לע"ז, כיון שכל ענין התשובה הוא מטעם עשה דוחה ל"ת, וכדאיתא במסכת יומא (דף פ"ו:) גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה, וכ"ז בשאר עבירות, אבל כשחטא בע"ז ושלח יד בקדוש ונורא שמו יתברך, הו"ל מכלל ל"ת שבמקדש, דקיי"ל במסכת זבחים (דף צ"ג:) דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, ולכן לא מהני תשובה על חטא דע"ז עיי"ש.

והא דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש ילפינן במסכת זבחים (דף צ"ג:) מהא דאמרה התורה ועצם לא תשברו בו, ר"ש בן מנסיא אומר אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח, אמאי ניתי עשה (דאכילת מוח דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה) ולידחי את ל"ת, אלא אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש עיי"ש. ובספר מלא הרועים ערך עדל"ת (אות כ"ז) כתב, דזה אי עשה דוחה ל"ת שבמקדש או לא תליא אי עשה שאינו שוה בכל דוחה ל"ת, דהא דרבא הוכיח דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש מהא דאין עשה דפסח דוחה ל"ת דשבירת עצם, יש לדחות, ד"ל דהתם היינו טעמא דלא דוחה משום דפסח הוי עשה שאינו שוה בכל למ"ד דנשים בראשון רשות, ואפילו למ"ד דנשים בראשון חובה מ"מ הא אינו נוהג בערל שמתו אחיו מחמת מילה, דאעפ"י שחייב בכל מצות התורה, אינו במ"ע דאכילת פסח, וכש"כ עשה דאכילת קדשים דאינו אלא בכהנים, וא"כ י"ל דמשו"ה לא דחיא עשה דאכילת פסח וקדשים לל"ת, כיון דעשה שאינו שוה בכל אינו דוחה ל"ת, ורק אי ס"ל דגם בעשה שאינו שוה בכל דוחה ל"ת, אז שפיר מוכח משבירת עצם דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש עכ"ד.

ובחידושינו לסוגיא דעשה דוחה ל"ת כתבנו דזה אי עשה שאינה שו"ב דוחה ל"ת או לאו, תליא מהיכא ילפינן הך דינא דעשה דוחה ל"ת, דבמסכת יבמות (דף ג:) איתא, לא תעשה גרידא מנלן דדחי, דכתיב לא תלבש שעטנז (וסמך ליה) גדילים תעשה לך (ודרשינן סמוכין ושרינן כלאים בציצית אלמא אתי עשה דדחי לא תעשה) וכו' עיי"ש, הרי דילפינן עשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית, ולהלן (דף ה:) הקשו התוס' (ד"ה כולה), דלמ"ל הילפותא דעשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית, נילף משריפת קדשים, מדאיצטריך התם קרא לומר דלא דחי דכתיב והנותר ממנו עד בוקר בא הכתוב ליתן בוקר שני לשריפתו, וטעמא דאינו דוחה משום דיכול להמתין ולשורפו לאחר יו"ט, מכלל דבעלמא אמרינן עשה דוחה ל"ת וכו' עיי"ש.

ואיתא במסכת קידושין (דף כ"ט), האב חייב בבנו למולו ולא האם, וילפינן לה מדכתיב גבי מילה וימל אברהם את יצחק בנו כאשר צוה אותו אלקים, ודרשינן אותו ולא אותה, ומכאן דנשים פטורות ממ"ע דמילה, והקשו בתוס' למ"ל קרא, תיפ"ל דבלא"ה פטורין דמצ"ע שהז"ג הוא, דנימול בשמיני ללידתו עכ"ק.

ובספר הדרת בנימין (הדרן עמ"ס גיטין) כתב לתרץ, ד"ל דהא אם אף בסוטה ספק איכא לאו או לא, תליא בפלוגתת הרמב"ם והרשב"א, אי בספיקא דאורייתא מה"ת אזלינן לקולא או לחומרא, דאם אזלינן לקולא, י"ל דבסוטה ספק ליכא אלא איסור עשה, דהא אי לאו דחידשה התורה דאסור הו"א דמותרת לגמרי, וע"כ אין לך בו אלא חידושו דאיכא בה איסורא דאורייתא אבל מנ"ל לרבות לאו, משא"כ אם ספיקא מה"ת לחומרא, א"כ לומר דיש על ספק איסור בעלמא לא בעינן קרא, דמי גרע משאר ספיקא דאסור מה"ת, וע"כ דקרא איתא לאסור ספק באיסור לאו עיי"ש, היוצא לנו מזה דאי ס"ל ספד"א מה"ת לקולא א"ש למה צריך קרא במחזיר גרושתו, דאל"ה הו"א שאינה אסורה בלאו, משא"כ אי ס"ל ספד"א מה"ת לחומרא ואף בסוטה ספק איכא לאו הדקל"ד למה צריך קרא במחזיר גרושתו תיפ"ל דאסורה משום לאו דסוטה, וע"כ צ"ל כב"ה דמותר לגרש אפילו הקדיחה תבשילו.

ובזה יבואר המדרש, יהי לבי תמים בחקיך בחקת הפרה למען לא אבוש במעשה בת שבע, דמדחזינן דפרה בא לכפר על מעשה העגל, דאין להם אמתלא דעשאו העגל כדי להורות דתשובה מהני, דהלא על חטא דע"ז לא מהני תשובה, משום דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, דאי"ל דלכן אינו דוחה משום דיקדש הוה עשה, דא"כ הוי ליה טפי מתרי"ג מצוות, וע"כ דזובחת הוי עשה, וקשה היאך חל איסור אבמה"ע על איסור עשה דאינו זבוח, וע"כ משום דאיסור לאו חל על איסור עשה, משום דס"ל דספיקא דאורייתא לחומרא וזהו רק בלאו אבל בעשה אזלינן לקולא, ולפי"ז אף בסוטה ספק איכא לאו, והדקל"ד למה צריך קרא במחזיר גרושתו תיפ"ל דאסורה משום לאו דסוטה, וע"כ כב"ה דמותר אדם לגרש את אשתו אף שלא מצא בה ערות דבר, ולפי"ז מהני הגט שנתן אוריה, ולכן למען לא אבוש במעשה בת שבע ודו"ק.

****

וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר: זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על: ואיתא במדרש (מובא בישמח משה), בשעה שאמר הקב"ה זאת חקת התורה, שאלו מלאכי השרת א"כ למה מת משה, והוא פלא.

והנבס"ד, עפימש"כ רשיז"ל מיסודו של ר' משה הדרשן, דהטעם דפרה אדומה הוא, משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך אמרו תבוא אמו ותקנח הצואה, כך תבא פרה ותכפר על העגל עכ"ל, הרי דפרה אדומה בא לכפר על חטא העגל.

ולכאורה לא היה מקום לעורר עליהם על מעשה העגל, דהלא היה להם אמתלא על חטאתם, כדאיתא במסכת ע"ז (דף ד:) לא חטאו ישראל אלא כדי להורות תשובה (גבורים ושלישים ביצום היו ולא היה ראוי להתגבר יצום עליהם, אלא גזירת מלך היתה לשלוט בהם כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שאם יאמר החוטא לא אשוב שלא יקבלני אומרים לו צא ולמד ממעשה העגל שכפרו ונתקבלו בתשובה) עיי"ש, ולפי"ז אין שום חטא בעשיית העגל.

עיי"ש, ולפי"ז אי ס"ל דרק האיש הוא מצווה על מצות פו"ר,
אז י"ל כשיטת ב"ש דמקיים המצוה אם נולדו לו שני זכרים,
אבל אי ס"ל דגם האשה היא מצווה על מצות פו"ר, אז צריך
זכר נגד האיש ונקבה נגד האשה עכ"ד.

וכתב בלקוטי סופר במצות פו"ר (דף ו' ע"ד מרפה"ס), דתלוי אי דרשינן
סמוכין או לא, דטעמייהו דחכמים דאשה פטורה מפו"ר מבואר
שם, משום דכתיב וכבשוה ודרכו של איש לכבש ואין דרכה של
אשה לכבש, ודרשינן סמוכין דוכבשוה למה דכתיב לעיל מיניה
פרו ורבו וגו' וילפינן דמצות פו"ר נוהג דומיא דוכבשוה,
משא"כ ריב"ב ס"ל דלא דרשינן סמוכין ולא שייך ציווי דפו"ר
לדוכבשוה עיי"ש.

ובזה יבואר המדרש, כששמעו מלאכי השרת פרשת פרה
אדומה שבאה לכפר על חטא העגל, ומינה דעל חטא דעבודה
זרה לא מהני תשובה, משום דאין עשה דוחה לא תעשה
שבמקדש, ולכאורה הרי י"ל דלכן לא אמרינן עשה דוחה ל"ת
גבי שבירת עצם, משום דהוי עשה שאינה שו"ב, וע"כ דילפינן
עשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית וגם בעשה שאינה שו"ב
אמרינן עשה דוחה ל"ת, ומינה דדרשינן סמוכין, ולפי"ז נשים
פטורות ממ"ע דפו"ר, ולפי"ז מקיימין מצות פו"ר בשני זכרים,
וא"כ קיים משרע"ה מצות פו"ר, ולכן שאלו א"כ למה מת משה
ודו"ק.

(ב) עוי"ל, דהבאנו מש"כ רשיז"ל מיסודו של ר' משה הדרשן,
דהטעם דפרה אדומה הוא, משל לבן שפחה שטינף פלטיין של
מלך אמרו תבוא אמו ותקנח הצואה, כך תבא פרה ותכפר על
העגל עכ"ל, הרי דפרה אדומה בא לכפר על חטא העגל.

ולכאורה צ"ב דאמאי היו צריכים כפרה על חטא העגל, לפי"מ
דכתבו המפ' דהחטא היה כי כנסת ישראל נתקדשה להקב"ה,
וכשחטאו בע"ז נחשב כאשה שזינתה תחת בעלה, כדאיתא
במסכת שבת (דף פ"ח:): עלובה כלה מזנה תחת חופתה, אך לפי"מ
דאיתא בשמות רבה (פרשה מ"ג-א) דמשה רבינו שיבר את הלוחות
דאמר מוטב שידונו כפנויה ואל ידונו כאשת איש, נמצא דבני
ישראל היו נידונים רק כפנויה שלא נתקדשה עדיין, ומעתה לא
היו ישראל צריכים לכפרה על מעשה העגל, דמאחר שנתבטלו
הקידושין שוב אינו נחשב להם לחטא.

אך כבר דנו המפ' (עיין בספר נחלת בנימין מצוה כ"ד) האם משרע"ה היה
דינו כשליח להולכה מאת הקב"ה לקדש את בני ישראל
במסירת התורה, או שהיה שלוחם של בני ישראל לקבל
הקידושין והו"ל שליח לקבלה עיי"ש.

ובספר המקנה עמ"ס קידושין בהקדמה (את א'), ובספר יושב
אהלים (ריש פרשת תשא) העירו, דאי נימא דמשה נחשב כשלוחן של
ישראל לקבל את הלוחות, א"כ מיד כשקיבל את הלוחות זכו
ישראל בקידושיהו, ושוב לא הועיל משה להמליץ על בני
ישראל בשבירת הלוחות עיי"ש.

ובהגהות ברוך טעם על הפנ"י כתב ליישב קושית התוס', דלכן
איצטריך קרא למעט נשים דאינן מחוייבות במילת בנייהן, דאי
לאו מיעוטא ס"ד דכיון דכבר נצטוו על המילה קודם מתן
תורה, ואז היו גם נשים חייבות בה דהרי לא היה שייך הכלל
דפטורות ממ"ע שהז"ג, היה הו"א לומר דמחוייבות גם עתה
מטעם מי איכא מידי וכו', דעל ידי נתינת התורה לא נפקע מהן
מצות שהיו חייבין בהן קודם מתן תורה, ולכן איצטריך מיעוטא
דאותו למעט נשים עכ"ד.

ובספר כלי חמדה (פרשת אמור דף ק"ג) כתב, דלפימ"ש הרע"ב עה"ת
(פרשת בא), דפסח מצרים לא היו אסורין במלאכה כלל, ולא היה לו
דין יו"ט כלל, א"כ אע"ג דנאמר קודם הדיבור בפרשת בא (פרשה
י"ב-ט"ו), וביום הראשון מקרא קודש וביום השביעי מקרא קודש
יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם, הו"ל כל"ת דלאחר
הדיבור, אבל עשה דשריפת קדשים נהג גם בפסח מצרים
עיי"ש, וכ"כ בשו"ת ריב"ש (סי' צ"ו) ד"ה ותדע, דעל שביתת
המועדות לא נצטוו עד לאחר שהוקם המשכן עיי"ש.

ומעתה לפי"ד הברוך טעם הנ"ל, דמ"ע שהז"ג שהנשים היו
מחוייבין בהם קודם מתן תורה, גם לאחר מתן תורה לא נפקע
החויב מעליהן, ומעתה ה"ה במ"ע דשריפת קדשים שכבר
נצטוו עליה בפסח מצרים, ואז לא היה שייך הך כללא דנשים
פטורות ממ"ע שהז"ג, מעתה גם לאחר מתן תורה הנשים
מחוייבות במ"ע דשריפת קדשים.

ולפי"ז י"ל דאי ילפינן עשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית דעשה
דציצית דוחה הלאו דכלאים, וכיון דקיי"ל כר"ש דנשים
פטורות ממ"ע דציצית דהו"ל מ"ע שהז"ג, א"כ ילפינן מכאן
דגם בעשה שאינה שו"ב כמו ציצית אמרינן עשה דוחה ל"ת,
משא"כ אי ילפינן עשה דוחה ל"ת משריפת קדשים, אז י"ל
דדוקא עשה השוה בכל אמרינן עשה דוחה ל"ת, אבל עשה
שאינה שו"ב לא אמרינן עשה דוחה ל"ת.

ובספר עשרה מאמרות כתב, דלכן לא נכנס משה לארץ ישראל,
משום שלא קיים מצות פו"ר, דאיתא במסכת יבמות (דף ס"א:), לא
יבטל אדם מפו"ר אלא א"כ יש לו בנים, בית שמאי אומרים שני
זכרים (אבל לא זכר ונקבה), ובית הלל אומרים זכר ונקבה שנאמר זכר
ונקבה בראם עיי"ש, ומעתה לשיטת בית הלל דמצות פו"ר הוא
בבן ובת, ולכן משה רבינו דלא היה לו בן ובת לא קיים מצות
פו"ר, משא"כ לשיטת בית שמאי דס"ל דמצות פו"ר הוא בב'
זכרים, שפיר הוה שלם בכל המצות שהרי גם מצות פו"ר קיים
דהלא היה לו ב' בנים עיי"ש, ועיין בספר יושב אהלים (דף קס"ד:),
ובספר קולו של יעקב (דף ק"ו:).

ובספר נפתלי שבע רצון (פרשת תוריע) כתב, דפלוגתא ב"ש וב"ה
הנ"ל תלוי בזה, דאיתא במסכת יבמות במתניתין (דף ס"ה:), האיש
מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה, ר' יוחנן בן ברוקה אומר
על שניהם הוא אומר ויברך אותם אלקים ויאמר להם פרו ורבו
עיי"ש, עפימ"ש כ הרבינו בחיי (רי"פ תוריע) דכל אחד נולד ממינו,
הזכרים נולדים מכוחו של האב, והנקיבה מכוחה של האם

ובספר שש משור פרשת תשא (אות קל"ד) הביא מש"כ בספר אמרי אמת, דאי היה לבנ"י דין ב"נ קודם מתן תורה, א"כ א"א לומר דמשרע"ה היה שליח לקבלה, דהרי בן נח אין לו שליחות עכ"ד.

ובספר לקט יוסף ערך משה (אות ט"ז) כתב, דמשה לא נכנס לארץ ישראל, לפי שהרג את המצרי עיי"ש, ובספר שתי ידות (פרשת ואתחנן) הביא מהמדרש, א"ל הקב"ה למשה, אתמול הרגת את המצרי ועכשיו אתה רוצה ליכנס לארץ עיי"ש.

ובספר חמודי צבי (פרשת קרח) הביא מש"כ המפרשים, דאיתא במסכת סנהדרין (דף נ"ח), א"ר חנינא, עכו"ם שהכה את ישראל חייב מיתה עיי"ש, ולפי"ז שפיר עשה משה כדין בזה שהרג את המצרי כיון שהכה את ישראל, אך זה ניחא רק אי נימא כדעת הסוברים דגם קודם מתן תורה מעת שקיבל אאע"ה על עצמו עול תורה ומצוות יצא לגמרי מדין ב"נ, ויש לו ולזרעו אחריו דין ישראל לכל מילי, שפיר דנתחייב המצרי מיתה בשביל שהכה את ישראל, אבל אי נימא דעד מתן תורה לא יצאו מכלל ב"נ, והמצרי שהכה את העברי, הרי הוא כב"נ שהכה ב"נ חבירו דאינו חייב מיתה, ומשה עשה שלא כדין בזה שהרג את המצרי עכ"ד.

ומעתה מבואר דברי המדרש, כששמעו מלאכי השרת פרשת פרה אדומה שבאה לכפר על חטא העגל, וע"כ דמשרע"ה היה שליח לקבלה, וע"כ דקודם מ"ת היה להם דין ישראל, ומעתה עשה משה כדין במה שהרג את מצרי, וא"כ למה מת משה ודו"ק.

ג) עוי"ל עפ"י הנ"ל דפרה אדומה בא על חטא העגל, ולכאורה לפי"מ דאיתא במסכת שבת (דף פ"ח), דהקב"ה כפה עליהם ההר כנגיית, ואיכא טענת מודעא, א"כ לא היה חטא, אך זהו רק אי נימא דהקידושין היה בשעת מתן תורה, שפיר י"ל דאיכא טענת מודעא שהיו קידושין בע"כ, אך לפימש"כ בפתיחה לספר המקנה עמ"ס קידושין (אות א') הביא, די"א דהקידושין היה ביזת מצרים וביזת הים, וכ"כ בעל הטורים (פרשת יתרו) עה"פ ואביא אתכם אלי וז"ל, מה אשה נקנית בכסף בשטר ובביאה, אף ישראל כן, בכסף זו ביזת מצרים עיי"ש, והרי שם לא היה בכפייה, לפי"ז שפיר י"ל דמעשה העגל צריך כפרה.

אך לפימש"כ רש"י בפרשת ראה (פרשה ט"ו-ט"ז) עה"פ וזכרת כי עבד היית, דביזת מצרים וביזת הים היה מדין הענקה, דצריך ליתן ב' פעמים, וילפינן לה מכפל לשון הענקה תעניק, הענקה ושנה לו, ולפי"ז היה ביזת הים להענקה ולא לקידושין, אך כ"ז א"ש אי ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, או דרשינן כפל לשון, משא"כ אי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם לא דרשינן כפל לשון ולא דרשינן הענקה ושנה לו, וצ"ל דביזת הים היה לקידושין.

ואיתא במד"ר פרשת ואתחנן (פרשה ב-ט) עה"פ כי לא תעבור את הירדן הזה, אמר לו הקב"ה למשה אם אתה נקבר כאן אצלן הן באים עמך בזכותך, א"ר לוי, למה"ד לאחד שנתפזרו מעותיו במקום אפילה, אמר, אם אומר אני האירו לי שאקבץ מעותי אין בריה משכחת עלי, מה עשה נטל זהוב אחד והשליך בתוכם והתחיל צווח ואומר האירו לי, זהוב אחד היה לי ונפל ממנו כאן, והאירו לו, מה עשה משנטל את הזהוב אמר להן בחייכם המתינו לי שאלקט את המעות וליקטן בזכות הזהוב נתלקטו המעות, כך אמר לו הקב"ה למשה, אם נקבר אתה אצלם במדבר הן באים בזכותך ואתה בא בראשם שנאמר וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון ויתא ראשי עם דעל כן שם במדבר חלקת מחוקק ספון כדי שיתא ראשי עם עיי"ש, הרי מהאי טעמא לא נכנס משה לארץ ישראל כדי שיחזיר את מתי מדבר לעת"ל כשיעמדו לתחיה, ואי היה נכנס לארץ ישראל אזי מתי מדבר לא יעמדו לתחיית המתים.

ואיתא במסכת סנהדרין (דף ק"י), תנו רבנן, דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר במדבר הזה יתמו ושם ימותו, יתמו בעולם הזה ושם ימותו בעולם הבא, ואומר אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי דברי ר"ע, ר' אליעזר אומר באין הן לעולם הבא שנאמר אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח (היינו

דור המדבר שכרתו ברית של מקום עלי זבחים ושלמים דכתיב ויזבחו זבחים שלמים וכתיב ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם), ומה אני מקיים אשר נשבעתי באפי, באפי נשבעתי וחזורני בי (היינו אשר נשבעתי באפי מפני כעסי נשבעתי ומתחרט אני) עיי"ש, ולפי"ז י"ל דלהמ"ד דס"ל דמתי מדבר אין להם חלק לעולם הבא ואינם קמים לתחיית המתים שפיר י"ל דלכן לא נכנס משה לא"י כדי להביאם עמו, אבל להמ"ד דס"ל דיש להם חלק לעולם הבא וקמים לתחיית המתים אין צורך למשה להיקבר בחו"ל כדי להביאם עמו.

ובספר שתי ידות פ' מטות (דף ק"ז, מדרש"ס) כתב, דמחלקותם אי מתי מדבר יש להם חלק לעולם הבא או לא תליא אי ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם או לא, דמאן דאמר דאין להם חלק לעולם הבא משום דכתיב יתמו ושם ימותו דיתמו קאי בעוה"ז ושם ימותו קאי אעוה"ב, ס"ל דלא דברה תורה כלשון בני אדם ולכן דרש יתמו ושם ימותו, ולמ"ד דס"ל דיש להם חלק לעולם הבא ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, ויתמו ושם ימותו קאי אעוה"ז עיי"ש.

ומעתה מבואר דברי המדרש, כששמעו מלאכי השרת פרשת פרה אדומה שבאה לכפר על חטא העגל, דליכא טענת מודעא, משום דהקידושין היה בביזת מצרים וביזת הים, ומעתה ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם, ולפי"ז דור המדבר יש להם חלק לעולם הבא וקמים לתחיית המתים, מעתה אין צורך למשה להיקבר בחו"ל כדי להביאם עמו, ולכן שאלו א"כ למה מת משה ודו"ק.

להערות: hoilmoshe@gmail.com